

Izvirni znanstveni članek Original scientific paper (1.01)
Besedilo prejeto Received: 11. 3. 2022; Sprejeto Accepted: 21. 3. 2022
UDK UDC: 929Korošec A.:27-725(497.4)
DOI: 10.34291/Edinost/77/01/Kolar
© 2022 Kolar CC BY 4.0

Bogdan Kolar

O dr. Antonu Korošču (1872–1940) – duhovniku Lavantinske škofije

*Anton Korošec (1872–1940),
a Priest of the Lavant (Maribor) Diocese*

Izvleček: Pred sto petdesetimi leti (12. maja 1872) se je v Biserjanah pri Sv. Juriju ob Ščavnici rodil dr. Anton Korošec, osrednja osebnost slovenskega političnega življenja v času med svetovnjima vojnoma. Bil je duhovnik lavantinske škofije. Duhovniške službe je opravljal le v začetku svojega javnega delovanja, vendar je bila pripadnost kleriškemu stanu pomembna sestavina njegove celotne življenjske poti in je odločilno zaznamovala tako njegovo politično kariero kot mesto v slovenskem zgodovinoopisu. Kot voditelj najmočnejše slovenske politične stranke je imel podporo pri večini svojih stanovskih kolegov. Veljal je za slovenskega narodnega voditelja in bil trn v peti narodnim centralistom in unitaristom. Občasno je prihajal v navzkrižja s škofi, nenaklonjen mu je bil tudi papežev predstavnik v Beogradu.

Ključne besede: Anton Korošec (1872–1940), Kraljevina Jugoslavija, Slovenska ljudska stranka, škof Andrej Karlin (1857–1933), škof Anton Bonaventura Jeglič (1850–1937), škofija Maribor

Abstract: *One hundred and fifty years ago (May 12, 1872) Anton Korošec, a leading figure of the Slovene political life between two world wars, was born at Biserjane near Sv. Jurij ob Ščavnici. He was a priest of the Lavant (Maribor) Diocese. He exercised priestly duties only at the beginning of his public activities, but the fact that he was a priest was a significant feature of his whole life and marked both his political career and his place in the Slovene historiography. As the leader of the strongest Slovene political party, he was supported by the majority of his fellow priests. He was considered as the Slovene national leader and a thorn in the flesh of the centralist and unitarian parties. He got in occasional conflicts with the bishops, and the Pope's representative in Belgrade was also not in his favor.*

Keywords: *Anton Korošec (1872–1940), Kingdom of Yugoslavia, Slovene People's Party, bishop Andrej Karlin (1857–1933), Bishop Anton Bonaventura Jeglič (1850–1937), Diocese of Maribor*

Slovenska historiografija je ob različnih obletnicah že zarisala podobo dr. Antona Korošča, čeprav le v obrisih, z nekaj poudarjenimi potezami, pri čemer so bili poudarki bolj rezultat aktualnih političnih razmer, in ne toliko celovitega obravnavanja njegovega opusa. Več pozornosti je veljalo njegovi vlogi v času pripravljavanja in propada konkordata. Še najbolj celovito je bilo obravnavano njegovo delovanje v zadnjih letih habsburške monarhije in njenega razkroja. Delo je opravil dr. Feliks J. Bister in ga predstavil v monografiji, ki je izšla pri Slovenski matici v Ljubljani (Bister 1992) ob obhajanju 120-letnice Koroščevega rojstva. Seveda dr. Anton Korošec ni bil edini klerik, ki je v letih pred drugo svetovno vojno aktivno segal na politično (in strankarsko) področje, ne v Sloveniji in ne v državah Srednje Evrope (Maver in Friš 2018). Čeprav cerkvena zakonodaja takšni vlogi duhovnikov (in škofov) ni bila naklonjena, so predstojniki krajevnih Cerkev glede na konkretne razmere v posameznih družbenopolitičnih okoljih lahko naredili izjemo in duhovnikom dovolili aktivno vlogo v političnem življenju.

Uvod

Delovanje dr. Antona Korošča, ki je bil član duhovniškega zbora lavantinske (mariborske) škofije, v strankarski in državni politiki je že v njegovem času povzročalo različne interpretacije in odmeve tako v slovenskem prostoru kot na ravni celotne države. O njegovih političnih stališčih in nastopih so poročali v tujini. Bil je predmet obravnave družboslovnih in zgodovinskih razprav. Kadar je to ustrezalo pristopom posameznih analitikov njegovega dela, so razpravam dodajali fotografije, ki so ga predstavljale v kolarju. Tu in tam je najti tudi fotografijo, na kateri je v kravati.¹ Podobno vplivno moč je imela predstavitev dr. Korošča v krvavem talarju, z žandar-sko kapo na glavi in z okrvavljenim pendrekom, kar je bralcem pokazal

1 Temu vidiku življenja dr. Antona Korošča je bilo v dosedanjih razpravah namenjene manj pozornosti. Kot temo sta Koroščevo duhovništvo na kratko obravnavala Feliks J. Bister v svoji disertaciji ter Andrej Farkaš v svoji poljubni predstavitvi Koroščevega življenja, ki je bila objavljena le nekaj mesecev po njegovi smrti. Nekaj več je bilo o tem delu Koroščeve osebnosti izrečenega ob pogrebu in neposredno po njem, nato je ta vidik za nekaj desetletij izginil izpred oči analitikov njegovega dela. Pozornost dr. Antonu Korošču kot duhovniku je namenil Ivan Ahčin v svojih spominih, ki sta jih našla in za objavo pripravila Bojan Godeša in Ervin Dolenc (Ljubljana 1999). Rudolf Hanzelič, ki je z dr. Antonom Koroščem sodeloval v času svojega kaplanovanja v Celju, je del svojega prispevka o dr. Antonu Korošču namenil predstavitvi njegovega odnosa do duhovščine in kako je sam ravnal kot duhovnik. Janez Juhant je pisal o odnosu škofa Jegliča do duhovnika in politika A. Korošča (1991).

dnevnik *Jutro* po junijskih dogodkih 1928 v beograjskem parlamentu (6. julij 1928). Dodana je bila še razlaga: »Sin božji je trpel za druge in krvavel pod trnjevo krono. To je bilo v Judeji. V Jugoslaviji pa drugi trpe zaradi namestnika božjega, ki krvavi od policijskega pendreka.« Karikature, ki so bile o njem objavljene v tisku po drugi svetovni vojni, so poleg kolarja vsebovale še kakšne duhovniške attribute – biret, koretelj, talar, štolo, kropilnik ... Bralci so morali biti jasno informirani, da je šlo za klerika. To je bilo zlasti pomembno, ko je šlo za interpretacijo predvojne zgodovine, ki jo je dr. Anton Korošec bistveno sooblikoval. V političnem življenju je imel različne funkcije, včasih tudi bolj odiozne, bil je npr. notranji minister (bil je edini Nesrb in edini katoličan predsednik vlade in večkrat notranji minister). Zato je bila njegova predstavitev v polni duhovniški opravi s palico v roki in morda še na prižnici zelo sugestivna in je pošiljala še več stranskih sporočil. Tako je slovenskim bralcem sporočala, kakšni so bili v preteklosti duhovniki in kaj je počela Cerkev.

Nič drugače ni bilo v Beogradu in na Hrvaškem, kjer je bil označen kot »pop« in kot eksponent slovenskih »popov«, ki hočejo vse komandirati (po besedah generala Petra Živkovića, v čigar vladi je bil Anton Korošec minister za gozdove in rudnike). V Srbiji so Koroščevim predstavam dodajali še, da je glasnik Vatikana, ki ima do Jugoslavije negativen odnos, tudi v smislu, da je skupaj z Italijo deloval za razbitje Jugoslavije, in predstavljen je bil kot glasnik takšnih idej, v kritičnih trenutkih pa mu je veljal očitek, da je bolj ubogal papeža kot domačega voditelja države (Maver in Friš 2018, 119–120). Glasovi, ki so bili izraženi v javnosti ob pogrebu dr. Korošca, pa so kazali, da je dobršen del politike v obeh deželah razumel razloge za njegovo ravnanje in da njegovi nastopi niso bili uperjeni proti nobeni od njih, še najmanj pa da bi bili spodbujeni z njegovim kleriškim stanom in s tem z apriorno bolj naklonjenim stališčem do katoliškega dela države. Je pa res, da so bila pričakovanja do katoliškega duhovnika vsaj nekoliko drugačna kot do drugih politikov, ki niso pripadali kleriškemu stanu ali niso deklarativno zagovarjali vrednot določene Cerkve ali druge verske skupnosti (npr. na moralno-etičnem področju). Dr. Anton Korošec je imel zavest katoliškega duhovnika in je temu ustrezno tudi ravnal. »Skrbno je pazil, da ni česa storil, kar bi moglo umazati njegovo duhovniško suknjo,« je o njem ztrdil njegov dolgoletni sodelavec in dober poznavalec I. Ahčin (Godeša in Dolenc 1999, 118). Čeprav so se njegovi

politični nasprotniki zelo trudili, da bi našli kaj, kar ni bilo združljivo z njegovim duhovništvom, in so ga imeli pod drobnogledom, mu niso mogli ničesar dokazati.

V zgodovini, ki jo je pisal dr. Anton Korošec, so bili voditelji lavantinske škofije dr. Mihael Napotnik (do 1922), dr. Andrej Karlin (do 1933) in dr. Ivan Jožef Tomažič (do 1949). Lavantinski škof kot njegov predstojnik mu je izposloval nekatere pravice (oprostitev od dolžnosti brevirja, pravice do nastopanja v civilni obleki ...). Škof Napotnik je Antona Korošca sprejel v semenišče kot kandidata za duhovnika lavantinske škofije, mu podelil duhovniško posvečenje in dodelil prve službe. Čeprav ob začetkih javnega delovanja duhovnik A. Korošec ni imel njegovega soglasja, je velik del svoje politične kariere ustvaril v Napotnikovem času. Prav njegov prvi ordinarij pa naj bi odločilno vplival na način Koroščeve komunikacije s podrejenimi in kako je nastopal v javnosti; obema so bili skupni zastraševalni nastopi do podrejenih in sodelavcev. Napotnikova naslednika v vodenju škofije dr. Andrej Karlin in dr. Ivan Jožef Tomažič sta na to stanje odgovorila vsak na svoj način. Dr. Andrej Karlin, ki je bil poslan v Maribor po izkušnji Trsta in vodenju škofovih šol v Ljubljani, Koroščevemu političnemu delovanju ni bil naklonjen. Domnevati smemo, da je imel glede duhovnikov, ki so bili politično angažirani, na temelju izkušenj iz Kranjske in Trsta negativen odnos. R. Hanželič je o njunem medsebojnem odnosu vedel več, zato je lahko zapisal, da škof Karlin Korošca ni maral in zakaj ne: »Ko je po Napotnikovi smrti šlo za imenovanje novega mariborskega škofa, je mariborski kapitelj imel svoje kandidate, same dobre Koroščeve prijatelje; in Korošec je bil takrat menda prosvetni minister in kot tak je imel po zakonu pravico soodločevanja pri izbiri škofa. Ko so ga o tem vprašali, je odklonil vsak zadevni vpliv, češ, gre za zadevo Cerkve; naj torej odloča Cerkev sama. Škofu Karlinu so pa natvezli, da je bil Korošec proti njegovemu imenovanju.« (1972, 299) Da so bile med njima napetosti, se je pokazalo očitno in v navzočnosti ljudi. Po posredovanju skupnih znancev so se odnosi med obema pred smrtjo škofa dr. Karlina uredili. Dr. Ivan Jožef Tomažič (1876, lavantinski škof od 1933 do 1949) je bil Koroščev študijski tovariš in del skupine bogoslovcev, ki je v semenišče prinesla novega duha. Koroščevo delo je podpiral. 25. julija 1935, ko je obhajal 40-letnico duhovništva, ga je imenoval za častnega kanonika lavantinskega stolnega kapitlja (na kar je bil dr. Anton Korošec ponosen). S svojo matično škofijo je dr. Anton Korošec ohranjal tesne vezi vse življenje in bil član njenega

zboru klerikov. Ko se je mudil v Mariboru, je imel stanovanje v malem semenišču (Koroščeva ulica 12, tu je imel prijavljeno stalno bivališče; ulico ob poslopju so poimenovali po njem). Ko je bival v Ljubljani, je imel sobo pri šolskih sestrah v Marijanišču na Poljanski cesti; ta prostor je ohranil vse do svoje smrti. Ker se je redno ustavljal v Celju, je imel možnost bivanja v opatiji.

1 Priprava na duhovništvo

Anton Korošec, rojen 12. maja 1872 v Biserjanah pri Sv. Juriju ob Ščavnici, je ljudsko šolo obiskoval doma in na Ptuju, prvi gimnazijski razred na Ptuju (1884/85) in vse preostale kot gojenec dijaškega semenišča v Mariboru (1885–1892). Vključen je bil v slovensko dijaško društvo in sodeloval je pri semeniškem literarnem glasilu. Zaradi nasprotij med slovensko in nemško usmerjenimi dijaki in učitelji je imel težave s šolo, učitelji in šolskimi tovariši. Kritične dopise je pošiljal katoliško usmerjenim listom *Slovenski gospodar* v Mariboru in *Slovenec* v Ljubljani. Kot ugotavlja F. J. Bister: »V Korošču je bila že takrat neutajljivo močno razvita narodna zavest. Ni se menil za to, da bi bil moral kot gojenec škofijskega 'Marijanišča' računati z običajnimi zavodskimi kaznimi ali celo s takojšnjo izključitvijo, če bi se razvedelo o njegovem avtorstvu.« (1992, 15) Učitelj verouka mu je bil dr. Jožef Pajk (1843–1901), ugleden preučevalec narodopisja in slovstveni zgodovinar, kasnejši učitelj na teološki šoli in mariborski stolni kanonik. (*Slovenski biografski leksikon* 2009, 2: 250–251) Od desetih maturantov iz leta 1892 cesarsko-kraljeve državne gimnazije v Mariboru se jih je pet odločilo za študij bogoslovja, po dva za medicino in pravo, eden za humanistični študij. Kasneje se je v malo semenišče vrnil kot prefekt, odgovoren za red in spremljanje dijakov pri učenju. Tu je imel na voljo sobo, v kateri je bival kot prefekt, ko je kasneje prihajal v Maribor.

Bogoslovno izobrazbo si je pridobil na škofijski bogoslovni šoli prav tam (1892–1896). Na študij teologije na visoki bogoslovni šoli v Mariboru se je vpisal, star dvajset let, jeseni 1892, to je le kakšen mesec po tistem, ko je bil v Ljubljani pripravljen prvi katoliški shod. Ta dogodek je njega in mnoge njegove tovariše, ki so imeli že kar nekaj izkušenj narodnoobrambnega delovanja, močno spodbudil. V bogoslovnem semenišču je imel za učitelje in vzgojitelje vrsto uglednih voditeljev škofijskih ustanov ter uveljavljenih

javnih delavcev. Rektor semenišča v teh letih je bil dr. Karel Hribovšek (1846–1916), stric bogoslovca Franca Ksaverja Lukmana, ki se je izkazal kot dober vzgojitelj in mentor. Večji vpliv na bogoslovce je imel dr. Ivan Mlakar (1845–1914), ki je predaval na področjih dogmatike in osnovnega bogoslovja in je bil znan kot časnikar. Od 1885 do 1894 je bil glavni urednik *Slovenskega gospodarja*. Kasneje je njegovo urednikovanje prevzel Anton Korošec, zato je mogoče sklepati na sodelovanje med obema. Kakšen vpliv so na Antona Korošca imeli drugi profesorji, je težko ugotoviti (Bister 1992, 20). Domnevati pa smemo, da je imel določen vpliv učitelj cerkvenega prava in cerkvene zgodovine dr. Martin Natek (1860–1930), poznejši mariborski stolni prošt, ki je kot predstavnik cerkvenih oblasti imel pomemben delež pri sprejemanju odločitev, ki so zadevale tako tiskarno sv. Cirila kot naslove, ki jih je pošiljala v svet. Korošec je imel v semenišču dovolj možnosti in svobode, da se je zanimal za družbena in politična vprašanja in začel stopati v javnost. Blizu sta mu bili narodnoprosvetno delo in zanimanje za politiko, o čemer se je seznanjal s spremljanjem dela duhovnikov ljubljanske škofije Janeza E. Kreka in Janeza Kalana. Vodstvo semenišča temu očitno ni nasprotovalo. S prispevki s področja družbenih vprašanj je sodeloval pri bogoslovnem listu *Lipica* in objavljal besedila z narodnopolitičnimi vsebinami v dnevniku *Slovenec*.

Po prepričanju dr. Franca Kovačiča (1867–1939), ki je pripravil pregled zgodovine semenišča v Mariboru za *Spomenico ob sedemdesetletnici lavantinskega bogoslovnega učilišča v Mariboru*, je s študijskim letom 1892/93 v delovanju semenišča prišlo do preobrata. Ker je bil v dogajanje vključen tudi Kovačič sam, ima pričevanje večjo težo: »Z letom 1892/93 se pa začela v družbenem in literarnem življenju mariborskih bogoslovcev 'novi vek', ki pomeni višek v družbenem in literarnem življenju mariborskih bogoslovcev.« (1929, 34) V tem letu je bila v bogoslovju vrsta študentov, ki so pozneje prevzeli pomembne vloge v lavantinski škofiji in v slovenski družbi nasploh: poznejši lavantinski škof dr. Ivan Jožef Tomažič (1876–1949), univerzitetni profesor in rektor univerze v Ljubljani dr. Matija Slavič (1877–1958), ravnatelj dr. Anton Jerovšek (1874–1932), dr. Anton Korošec (1872–1940) ter dva profesorja teologije, dr. Avguštin Stegenšek (1875–1920) in dr. Franc Kovačič (1867–1939). Prav v letu, ko je v bogoslovje vstopil Anton Korošec, je bila ustanovljena še društvena knjižnica, ki so jo člani s pridom uporabljali, društvo Slomšek pa je postalo osrednje gibalno vseh njihovih dejavnosti. Leta 1894 je bil izbran za predsednika

Društva mariborskih bogoslovcev Slomšek. Kot temelje za njegovo nadaljnje življenje, delo in vrednote gre jemati družinsko okolje, iz katerega je izšel, in vrednote, ki so narekovala tako življenjski ritem kot medčloveške odnose. Vero in njeno praktično izvajanje je prejel od doma. Po besedah škofa dr. Gregorija Rožmana, ki je Korošca dobro poznal, je bila Koroščeva odločitev za duhovništvo zavestna, da bo svoji narodni skupnosti in Bogu lahko bolj služil, če ne bo imel družinskih obveznosti. »Svoboden in vna- nje neodvisen, vedno za vsako osebno žrtev pripravljen, je kot duhovnik mogel stati ob svojem narodu v vsaki uri.« (Farkaš 1941, 11)

2 Začetna duhovniška leta

Anton Korošec je duhovniško posvečenje prejel kot bogoslovec tretjega letnika 25. julija 1895; podelil mu ga je škof dr. Mihael Napotnik. Novo mašo je obhajal v domači župniji Sv. Jurij ob Ščavnici.² Da je bil že takrat znan onkraj meja lastne župnije in bogoslovja, kaže dejstvo, da so bili na novi maši trije pomembni voditelji slovenske skupnosti z druge strani Mure: dr. Franc Ivanocy (1857-1913), župnik Ivan Baša (1875-1931) in župnik Jožef Klekl st. (1874-1948) (Bister 1992, 12). V študijskem letu 1895/96 je opravil še zadnji letnik teološkega študija in bil semeniški duhovnik. Anton Korošec je kaplanoval na dveh krajih: na Sladki gori pri Ponikvi (od avgusta 1895 do marca 1897) in v Marenbergu (od aprila 1897 do aprila 1898), bil pa je tudi študijski prefekt v malem semenišču (od aprila 1898 do januarja 1902).

Na Sladki gori so bile župnija in znana romarska cerkev, dvorazredna ljudska šola in ubožnica. Šlo je za podeželsko župnijo, ki ji je nekaj več razgibanosti prinašala le znana romarska pot v kraju. »Za mladega duhovnika je bilo to gotovo hvaležno in sprememb polno delovno področje. Kot kmečki sin je najbrž zlahkoma in hitro našel stik z izključno podeželskim prebivalstvom v župniji in tudi z romarji.« (Bister 1992, 24) Ko je štiri desetletja in pol kasneje župnik na Sladki gori Andrej Stakne zbiral spomine o nekdanjem kaplanu, je zbral samo najboljše. Ljudje so se o kaplanu spominjali, da je bil prijazen, sicer bolj redkih besed, v nastopih resen in strog,

2 Duhovniško posvečenje je bilo v četrtek 25. julija 1895 v mariborski stolnici, nova maša (primicija) pa je bila naslednjo nedeljo v domačem kraju. F. J. Bister navaja dan posvečenja kot dan primicije, kar pa ne ustreza dejanskemu stanju (1891, 12).

zavzet za delo Marijine družbe, pri šolskem verouku je bil potrpežljiv, revne otroke je večkrat obdaroval in sploh bil znan po čutu za socialne potrebe. Dobro je sodeloval tako z župnikom kot z vodjo krajevne šole. Farani so ga imeli radi in so ga spoštovali. Pokazal je držo, ki je bila zanj značilna kasneje: izklesan značaj, učenost, delavnost, preprostost, prijaznost in dobroto, brez samoljubja, resnost in strogost, ko je bilo to potrebno. Vendar je na Sladki gori ostal le dobrega pol leta (v krstno knjigo je vpisal štiri krste, osem pogrebov, nobene poroke), zato čas ni prinesel kakšnih večjih pastoralnih načrtov in ne sadov (Godeša in Dolenc 1999, 219–222).

Nato je bil kaplan v Marenbergu. Kraj se je v marsičem razlikoval od prve duhovniške postaje. Šlo je za starejši trg, kjer je bil tudi sedež dekanije, prevladovali so tržani, za kraj je bila značilna dvojezičnost in Maribor je bil oddaljen le 43 km. Kraj je bil pomembno središče političnega in gospodarskega življenja v Dravski dolini. Pečat je kraju dajal razpadajoči samostan dominikank, katerega prostori so služili raznim uporabnikom. V kraju so bili štirirazredna ljudska šola, šolski svet, sodišče, davčni urad, pošta in telegraf, orožniška postaja. Tu so delovali notar, dva ranarja, podružnica Kmetijske družbe, prostovoljno gasilsko društvo in moški pevski zbor. To je poleg rednih nalog v župnijski cerkvi in pri katehetskem delu v šoli vsekakor prinašalo dodatne izzive za domačega duhovnika in več možnosti uveljavljanja vloge Cerkve v javnem življenju (Bister 1992, 25). Tudi kot kaplan je nadaljeval svoje sodelovanje s *Slovincem* ter s *Slovenskim gospodarjem*, kamor je pošiljal svoje dopise. Bil je prepričan, da je tisk osrednje sredstvo za ohranjanje narodne zavednosti, kulture in sploh obveščenosti ljudi. Hkrati je že kot kaplan začel po Štajerskem ustanavljati mladeniške zveze in mlade spodbujati k vključevanju v reševanje javnih zadev (Farkaš 1941, 12). Res je, da so bili navadno v tem času kaplani že po svoji službi – poleg poučevanja verouka v šolah – organizatorji društvenega in kulturnega življenja v župnijah. K skrbi župnikov pa so spadali uprava cerkvenega premoženja, gospodarstvo in pravne zadeve.

Ko je v začetku maja 1898 postal študijski prefekt v dijaškem semenišču v Mariboru, se je vrnil v ustanovo, v kateri je sam živel kot dijak sedem let, vendar v drugačni vlogi, že z veliko izkušnjami in tudi jasno postavljenimi cilji. Z vrnitvijo v Maribor je dobil še večje možnosti za delovanje v javnosti. Naloga v malem semenišču ga niso toliko zaposlovala, da mu ne bi uspelo posegati še na druga področja, predvsem kot časnikar, a tudi že kot

politik. Z začetkom maja 1898 je postal tudi urednik tednika *Slovenski gospodar*, »osrednjega glasila katoliško konservativnega tabora v Spodnji Štajerski«, in mu v kratkem času podvojil število naročnikov. Služba urednika naj bi bila kar nekako povezana s službo prefekta v semenišču, kakor pričuje J. Golec (1972). Tednik mu je postal sredstvo za uveljavljanje zahtev Slovencev v pretežno nemškutarskem okolju. Ob Korošču se je izoblikovala skupina mladih duhovnikov, ki so v tesnem sodelovanju izpeljali vrsto projektov vseslovenskega pomena. V skupini sta bila še dr. Franc Kovačič (rojen 1867, od leta 1897 profesor filozofije in osnovnega bogoslovja na bogoslovnem učilišču v Mariboru) in dr. Anton Jerovšek (rojen 1874, pravnik, od 1900 škofov tajnik v Mariboru in nato profesor verouka na državni realki). Trojice se je oprijelo ime »trije risi« (Farkaš 1941, 13). K sodelovanju pa so želeli pritegniti predvsem mlade in s tedanjim političnim mrtvilom nezadovoljne duhovnike. Maja 1901 so skupaj ustanovili politični štirinajstdnevnik *Naš dom* – urejal ga je A. Korošec – ki je postal glasilo katoliškega mladinskega in narodnega gibanja na Štajerskem proti nemškutarskemu listu *Štajerc*. *Naš dom* je izhajal kot priloga *Slovenskega gospodarja*, vendar so ga naročniki dobivali samostojno. Poleg tega je leta 1908 začel trikrat tedensko izhajati še list *Stráža*.

V želji, da bi izpopolnil svojo teološko izobrazbo in postal enakovreden drugim voditeljem katoliškega tabora na Spodnjem Štajerskem (med temi so bili v veliki večini člani učiteljskega zbora teološke šole v Mariboru in stolnega kapitlja), se je s podporo sodelavcev in podpornikov – med temi je imel ugledno mesto dr. Ivan Mlakar (1845–1914), kanonik in takrat predsednik Katoliškega tiskovnega društva v Mariboru – odločil za dokončanje doktorskega študija, na kar se je začel pripravljati že v času delovanja v malem semenišču. Prvi rigoroz iz moralne in pastoralne teologije je namreč na teološki fakulteti graške univerze naredil že kot kaplan v Marenbergu 26. januarja 1898. Šestega decembra 1898 je naredil drugi rigoroz iz biblične skupine; vpisan je bil kot »študijski prefekt v škofijskem semenišču«. Tretji in četrti rigoroz je naredil šele leta 1904; tretji je bil iz apologetike in dogmatike, četrti iz kanonskega prava in cerkvene zgodovine. Disertacija je bila s področja dogmatike, in sicer o zakramentih. Rokopis disertacije obsega 56 v latinščini pisanih strani, razdeljenih na 20

poglavij.³ Za doktorja bogoslovja je bil promoviran 11. julija 1905 v Gradcu. Poglobljen študij na graški univerzi in seznanjanje s teološkimi tokovi tistega časa sta imela vsestranski vpliv na Koroščevo ravnanje. Ni le dosegel najvišje akademske stopnje, temveč je preoblikoval svoje poglede na ljudi in stvari. Bister ugotavlja: »Poprej tako brezkompromisni, togo na načelih zasidrani in skoraj nestrpni Korošec je dobil širše obzorje univerzitetne vsakdanjosti, in to ga je spremenilo njemu v prid. Kot doktor je postal bolj odprt svetu in je nastopal strpneje in spravljujeje, pa čeprav je še naprej enako trdovratno zagovarjal narodne zahteve. Tudi pozneje je skrbneje pazil na verske, ideološke, politične in narodne meje kakor prenekateri njegov rojak ali strankarski sobojevnik v Gradcu in na Dunaju, da se mu pa te meje niso zdele več neprestopne, je posledica duhovno-značajске spremembe v letih od 1902 do 1905.« (1992, 38)

Drugih duhovniških služb dr. Anton Korošec ni imel, vsaj uradno ni bil imenovan zanje. V času delovanja v Mariboru je pomagal po župnijah, kamor so ga povabili domači duhovniki, ali prevzel kakšno pastoralno obveznost, ki je zahtevala daljši čas, npr. vodenje ljudskega misijona, o čemer priča R. Hanželič (1972, 298–299). Grožnja njegovih nasprotnikov iz leta 1918, da bi ga bilo dobro postaviti v vojaško dušno pastirstvo, s čimer bi bil podrejen vojaškemu oblastem in onemogočen pri svojem političnem delovanju, se ni uresničila. Leta 1921 je po smrti Franca Ogradija (1836–1921) kandidiral za celjskega mestnega župnika – opata. Razlogi, ki so ga pripeljali do takšne odločitve, so bili različni, med njimi pa ne gre spregledati, da je prav v času oblikovanja okvirjev nove jugoslovanske državne tvorbe prihajalo do velikih napetosti in da je Slovenska ljudska stranka zaradi neuspehov v Beogradu, za kar so obtoževali prav dr. Korošča, izgubila velik del kapitala, ki si ga je pridobila v času ločevanja od Avstrije. Pristala je v opoziciji – in z njo tudi dr. Anton Korošec. Kakšen od poznavalcev njegovega življenja je v takšni odločitvi videl izraza Koroščevega razočaranja nad razmerami v državi. Njegovi kandidaturi pa ni bil naklonjen niti škof dr. Andrej Karlin (Hanželič 1972, 300; Majcen 1971, 7; pomotoma govori o škofu dr. Ivanu Jožefu Tomažiču). Po Majcnovem pričevanju je kandidatura sam umaknil. Je pa dejstvo, da je sploh kandidiral za službo župnika,

3 Naslov disertacije: *De sacramentorum causalitate seu utrum sacramenta novae legis causent gratiam moraliter an physice*. Teološka fakulteta Gradec. Naslovi doktorskih disertacij, št. 71, str. 20 (Bister 1992, 37–38; 1991, 20).

kazalo na to, da mu je bila takšna oblika pastoralnega dela blizu in da je izkušnja kaplanovanja v njem pustila pozitivne vtise.

3 Dr. Korošec – duhovnik

Za duhovnika je posebno merilo presojanja njegov odnos do Boga in do Božjih stvari. Pri tem imamo v mislih mašo, duhovniške molitve, molitev pred jedjo ali po jedi, različne pobožnosti, tudi stanu primeren način ravnanja, pastoralno vnemo. Težko je govoriti o duhovniku, ne da bi obravnavali te sestavine njegovega življenja. Da je bilo to za dr. Antona Korošca pomembno, se je pokazalo v različnih trenutkih. S. Majcen, ki je z dr. Korošcem sodeloval dolga leta in je imel možnost videti vse plati njegove osebnosti in ravnanja, je v svojih spominih potrdil, da se je trudil za lepo opravljanje obredov. Ko je maševal v Beogradu, je to storil v zgodnjih jutranjih urah, da je nato dan namenil opravljanju funkcij. Maševal je urejeno in zbrano in se ni pustil motiti. V njegovih kretnjah ni bilo pretiravanj in posebnosti, ki bi služile pritegovanju pozornosti (Majcen 1971, 7). Kamor koli je prišel in se je ustavil za določen čas, se je informiral o možnosti maševanja, tudi ko je bil v internaciji. To se je videlo, ko se je pripravljal na cerkvene obrede in ko jih je obhajal. Pravijo, da je maševal lepo, urejeno, s preišljenimi in izbranimi kretnjami. Da bi se pripravil na cerkveni dogodek, je prišel na kraj pravočasno, se informiral o predpisih in obred začel točno. Obisk v samostanski skupnosti se je začel in zaključil z obiskom v kapeli. Ko se je namenil, da opravi cerkvene obrede, je čas namenil temu in se ni obremenjeval z drugimi stvarmi. Po pričevanju njegovih sodobnikov je znal potegniti ločnico med obveznostmi, ki jih je imel v uradu, in nalogami, ki jih je sprejel v cerkvenem občestvu.

R. Hanželič, ki je bil v Celju kaplan, ko je v mesto prihajal dr. Korošec, je o srečanjih z njim zapisal: »Skoraj vselej, ko je prišel v Celje, je najprej maševal; pri njegovi maši je bilo veliko ljudi; tudi jaz, če sem le utegnil; saj je bilo njegovo maševanje pravo versko doživetje: maševal je počasi, pobožno, mirno in tako dostojanstveno, kot je to zmož le on.« (1972, 299) Domača mu je bila preprosta ljudska pobožnost, katere sestavni del je bilo obhajanje cerkvenih praznikov skozi leto ter češčenje Matere Božje in svetnikov. Zelo blizu so mu bili veliki krščanski prazniki in jih je, če je le bilo mogoče, želel obhajati s svojimi v Sloveniji. Tudi ko je bil že polno zaposlen

v Beogradu ali na diplomatskih poteh, si je delo organiziral tako, da je bil lahko za božič v Sloveniji. Na izvirno praznovanje božiča je gledal kot na pomembno sestavino slovenske identitete. Zato se je redno prek radikalnih valov oglašal Slovincem po svetu in jim voščil za božič. Farkaš v svojem orisu življenja navaja, da so slovenski izseljenci znali ceniti pozornost dr. Korošca: »V znak priznanja so mu ameriški Slovenci poklonili zlato uro. Ta dar in škofovski prstan našega Slomška, ki ga je prejel pri svojem imenovanju za častnega kanonika lavantinskega kapitlja, sta mu bila najdražje, kar je imel; in čeprav je vse razdal, je vendar skrbno pazil, da je to dvojce ohranil do konca življenja.« (1941, 48)⁴

Gotovo ne gre izključiti želje staršev, ki so se zgodaj odločili, da bodo svojega sina poslali v šole, da bi morda iz njega nekega dne lahko postal duhovnik. Tudi v tem pogledu bi lahko primerjali Koroščevo družino s številnimi slovenskimi družinami 19. in začetka 20. stoletja.

Dr. Korošec se je v duhovniški družbi dobro počutil in politično delo ga ni oddaljilo od njegovih stanovskih tovarišev. Z njimi ni samo sodeloval, kar so mu nalagale različne okoliščine ali dogodki, temveč je njihovo družbo iskal. Ko je v različnih službah obiskoval kraje, je skoraj vedno obiskal duhovnike, ki so delovali v kraju. Samo z duhovniki je ohranil trajno prijateljstvo; med temi je bila skupina njegovih študijskih kolegov iz mariborskega bogoslovja, npr. dva rektorja ljubljanske univerze, dr. Franc Ks. Lukman in dr. Matija Slavič, ki sta svoje poznanstvo z dr. Koroščem s pridom uporabila za reševanje ljubljanske univerze, za delo pri ustanovitvi AZU ter pri vrsti drugih vprašanj. I. Ahčin, ki je z dr. Koroščem sodeloval dolga leta in ga je dobro poznal, je lahko zapisal, »da se v nobeni družbi ni tako neprisiljeno, zadovoljno in domače počutil kakor v družbi duhovnikov. Stanovski čut je bil pri njem tako razvit, da je v vsakem kraju, ki ga je obiskal, šel najprvo v župnišče pogledat 'gospode'. Drugi krajevni veljaki in dostojanstveniki so prišli šele kasneje na vrsto. Bil pa je občutljiv. Čim je videl, da ga kak duhovnik ne sprejme rad, ali je slutil, da mu ni naklonjen, da ga s svojim obiskom spravlja v zadrego, si je to dobro zapomnil

4 Čeprav gre v življenjepisu dr. Andreja Farkaša za poljudno predstavitev, mu velja dati določeno zgodovinsko vrednost. Dr. Andrej Farkaš (1908–1967) je bil doma iz župnije Križevci pri Ljutomeru in je na dr. Antona Korošca gledal kot na svojega rojaka ter bil z njim tudi osebno povezan. Prim. Kolar 2004, 108–109.

in ni več prišel in ga ni nikdar več nadlegoval s svojim obiskom.« (Godeša in Dolenc 1999, 100)

Veliko sta mu pomenili lepo opravljena liturgija in tudi liturgična oprema. V mnogo primerih je sam pomagal, da je župnijska ali redovna skupnost dobila lepšo opremo, primernejšo za posamezne cerkvene slovesnosti. Razni jubileji takšnih prostorov so mu bili priložnost, da se je izkazal kot dobrotnik. Od redkih ohranjenih izvirnih zapisov ima svojevrstno pričevalno moč o njem in njegovem gledanju na cerkveno življenje spis z naslovom *Mladostna liturgična doživljanja*, ki ga je po vsej verjetnosti pripravil v času priprave na Kongres Kristusa Kralja v Ljubljani leta 1939. Za članek ga je prosil p. dr. Metod Turnšek, cistercijan, ki je urejal liturgično revijo *Božji vrelci* (Korošec 1972). Šlo je za spominsko črtico o doživljanju telovske procesije pri Sv. Juriju ob Ščavnici v njegovih otroških letih. Vsi preučevalci življenja in dela dr. Antona Korošča, ki so njegovo osebnost obravnavali kolikor mogoče celovito, so ugotavljali, da je ohranil izvirne sestavine pobožnosti, ki jih je prinesel od doma in iz domačega okolja. Ohranil je zdravo kmečko pobožnost, tudi njene izrazne oblike, in mesto vere v osebnem življenju. Bil je načelen in pobožen duhovnik, ni pa bil pobožnjakar.

Tu gre tudi iskati bistveno sestavino njegovega verskega življenja - zaupanje v Božjo Mater Marijo in spoštljiv odnos do nje. Marijanska sestavina njegove vernosti se je kazala v različnih oblikah, bila je zelo pričevalna in zgovorna ter taka ostala njegovo celotno življenje. Pri tem gre omeniti spoštovanje do molitve rožnega venca, ki so ga našli v njegovih rokah tudi v trenutku smrti. Njegova je bila ideja, da bi brezjansko svetišče razglasili za slovensko narodno svetišče in da bi s tem brezjanska Marija postala kraljica vseh Slovencev. Podoba brezjanske Marije naj bi postala razpoznavno znamenje slovenskih domov in skupnosti, »vidna vez med vsemi Slovenci in njihov duhovni simbol« (Godeša in Dolenc 1999, 57). Menil je, da bo v negotovih zgodovinskih trenutkih, ki so se začeli leto pred njegovo smrtjo z začetkom druge svetovne vojne, nastopil čas, ko ne bo mogoče govoriti o narodnih vrednotah, jih širiti ali braniti. V takšnih trenutkih bo za Slovence rešilna misel in podoba Marije Pomagaj z Brezij. Njegove misli so bile:

Večkrat nastopijo časi v zgodovini narodov, ko narodne misli niti ne moreš več javno ne razširjati ne braniti ne govoriti o njej. Pa mora takrat vendarle vsak narod vzdržati, da se ohrani. Takrat mora Marija biti tista sila, ki varuje in ohranja narod. Tako imajo Poljaki svojo čenstohovsko Marijo, mi imejmo pa brezjansko za svojo Kraljico, ki naj nas vodi in za nas skrbi, ko tega nihče drugi ne bo mogel in smel. Zato pa je že zdaj treba zanesti med vse slovensko ljudstvo veliko misel, da brezjanska Marija ni le Pomočnica in Kraljica Kranjcev ali Štajercev, marveč vseh Slovencev kot naroda. Češčenje Marije, Matere božje, naj postane narodna dolžnost vsakega Slovenca! (*Človek dr. Korošec je bil plemenit značaj* 1940, 6)

V njegovem življenju je med svetniki imela posebno mesto sv. Terezija Deteta Jezusa (1873–1897), karmeličanka, zavetnica Francije in cerkvena učiteljica. Leta 1923 je bila razglašena za blaženo in 1925 za svetnico (to je manj kot 28 let po njeni smrti!). Dve leti zatem je postala še zavetnica misi-jonov. Bila je med najbolj priljubljenimi svetniki že od vsega začetka. Kar težko bi v slovenskem prostoru našli cerkev ali kapelo, v kateri ne bi bila vsaj njena upodobitev, če že ne kip. Glas o njej se je po Evropi razširil zelo hitro po njeni smrti in dr. Anton Korošec je bil o tem gotovo na tekočem in je spremljal prizadevanja, da jo uvrstijo na uradni seznam svetnikov. Iz slovenskega prostora so v Lisieux, kraj njene smrti, že v tistem času organizirali romanja. Ob priložnosti je tja poromal tudi dr. Anton Korošec. Ohranilo se je pričevanje o odnosu, ki ga je imel do te svetnice. Ko so ga njegovi prijatelji posvarili, da se nanj pripravlja atentat in da mu politični nasprotniki strežejo po življenju, jim je odgovoril: »Ne bojte se zame! Meni noben atentator nič ne more, ker imam za seboj sv. Malo Terezijo.« Ob drugi priložnosti je ob srečanju s sogovornikom iz notranjega žepa potegnil podobico z relikvijo te svetnice in dejal: »Vidite, to so relikvije sv. Terezije Deteta Jezusa iz Lisieuxa. Dobil sem jih od njene sestre; vedno jih nosim pri sebi in one me varujejo.« (Farkaš 1941, 65–66; Majcen 1971, 7)

4 Podpora sestrskim skupnostim

Zelo dobre odnose je imel s sestrskimi skupnostmi tako v Sloveniji kot v drugih okoljih. Zaupal je v njihovo delo in molitev, jim priznaval pomen njihovih ustanov in jih podpiral po svojih močeh. Skoraj redno je svojim

sodelavcem, ki so iz Beograda odhajali v Slovenijo, izročal podpore, da so jih predali karmeličankam na Selu ali škofjeloškimi uršulinkam, pri tem pa vedno dodal, da ne smejo povedati, kdo je pošiljatelj (Majcen 1971, 6). Še ko je bolj pogosto bival v Mariboru, je rad vodil bogoslužja v materni hiši šolskih sester, podobno tudi v ljubljanskem Marijanišču, kjer so delovale šolske sestre.⁵ Za možnost, da bi šolske sestre prišle v Beograd in se vključile v delovanje tamkajšnjih zdravstvenih ustanov, se je začel zanimati takoj po prevzemu službe v novi prestolnici (Kodrič in Palac 1986, 176-177). V Beogradu je bil reden gost šolskih sester v Zemunu (tu so bile od leta 1928; imele so otroški vrtec, internat za dekleta in pripravljale tečaje ročnih del), Pančevu (od 1934, dnevno zavetišče za otroke) in drugod. Zadnja leta je posebej rad obhajal obrede pri sestrah v Zemunu. Dobro je poznal prispevek, ki so ga na področju šolstva v Mariboru nudile tamkajšnje šolske sestre, in v tem je videl veliko delo, ki ga je na vzgojno-izobraževalnem področju opravljalo njihovo učiteljsiše (s svojim posredovanjem pri prosvetnih oblasteh je večkrat pripomogel, da delo učiteljsiše ni bilo okrnjeno ali prekinjeno). Zato je podpiral njihove ustanove v Srbiji. Po njegovem prizadevanju so sestre prevzele vodstvo več ustanov (Niš 1935, Paračin 1937 in še Zaječar leta 1938), kjer je pomagal pri nabavi potrebne opreme in učnih sredstev ter skoraj redno pomagal pri pokrivanju stroškov poslovanja. Kadar je bil v Beogradu, je poskrbel, da so sestre v Zemunu imele redno nedeljsko in praznično mašo, včasih tudi med tednom; za to skupnost se je zanimal vse od njene ustanovitve v letu 1928 pa do svoje smrti. Zanimal se je za šolsko delo in se rad srečeval z otroki na raznih stopnjah izobraževanja. Menim, da so mu sestre postavile lep spomenik z zapisom spominov nanj, ki ga je pripravila vrhovna predstojnica s. Terezija Hanželič in ga nasloвила *Dr. Korošec – Zemunski župnik* (1941; Krošelj 1966, 182-183). Ker je poznal naloge skupnosti šolskih sester in možnosti, ki jih je ustanova imela, se je zelo zavzemal za to, da so si sestre pridobile izobrazbo na univerzi, zanimal se je tudi za njihov uspeh pri študiju, velikokrat jim je priskrbel literaturo in drugače pomagal, da so se v univerzitetnem okolju bolje znašle. »Točen kot ura, ki je igrala v njegovem življenju tako veliko vlogo, je prišel v Zemun maševat tudi

5 O tem je najti zapise v hišnih kronikah sestrskih skupnosti tako v Mariboru kot drugod. Redna poročila o srečanju z dr. Koroščem je najti v glasilu sester *Glasovi*, ki so ga začele pripravljati v letu 1935. Informacije o povezanosti šolskih sester sv. Frančiška Kristusa Kralja z materno hišo v Mariboru mi je posredovala s. Mira Rožanc; za uslugo se ji lepo zahvaljujem.

zadnjo nedeljo, na praznik Brezmadežne. Najlepša in najboljša oblačila so mu bila komaj dovolj dobra za dostojno počaščenje Matere Božje. Z iskreno pobožnostjo je opravil Brezmadežni v čast zadnjič sv. daritev.« (Hanželič 1941, 5). Istega dne je nato skupaj s sestrami še opravil romanje na najbolj znano Marijino romarsko pot. Njihova vrhovna predstojnica s. Terezija Hanželič, ki se je ravno tiste dni mudila v Beogradu, je poskrbela, da je bil rajni pripravljen za mrtvaški oder. Sestre so ga tudi spremljale na vlaku, ki ga je odpeljal v Ljubljano. Šolskim sestram v Zemunu je dr. Korošec zapustil več svojih stvari (pohištvo, porcelan). Vse to so sestre nato izročile skrbnikom njegove spominske sobe v Biserjanah.

Kot neke vrste povzetek pogleda mariborskih šolskih sester na vlogo in pomen dr. Antona Korošca deluje zapis v njihovi kroniki za 14. januar 1941:

Danes je poteklo mesec dni, odkar nas je zapustil naš narodni voditelj dr. Anton Korošec. Slovencem je bilo v tistih težkih dneh res v uteho, da v narodni žalosti nismo bili osamljeni, ampak da je vsa država in celo mednarodni svet čutil veličino izgube, ki nas je zadela. Celotni tisk v državi, če izvzamemo dve frankovski zbadljivki, se je držal na višini ter stvarno in obsežno ocenjeval delo pok. voditelja. Zadržanje jugoslovanskega tiska je bilo patriotično in je zunanjemu svetu dokazalo jugoslovansko politično strnjeno, povezano in dozorelost. Slovenski tisk pa se je za naše siceršnje politične razmere obnašal naravnost vzvišeno in bratom Srbom in Hrvatom ugodno spričal našo narodno dozorelost in splošno narodovo zavest izgube, ki nas je zadela s smrtjo pokojnika. – Sedaj ko počiva v Božjem miru na Navju, postaja njegov grob pravo narodno svetišče, kamor romajo njegovi nešteti prijatelji. Tu se bomo zbirali ob vseh pomembnih prilikah in v vseh veselih in žalostnih dneh naše zgodovine. Njegova smrt je pokazala hvalevredno strnjeno in povezano vseh zavednih sinov našega naroda. Skoraj je ni organizacije ali društva, ki se ne bi na ta ali oni način slovesno spomnila pokojnega narodovega voditelja. Zlasti je značilno, da hočejo nešteta zastopstva in organizacije ravno z dobrimi deli in s pomočjo siromašnim slojem počastiti njegov spomin. Brez dvoma je njih ravnanje najbolj v skladu z željami in nameni, ki jih je gojil pokojnik vse življenje. Je to nevidni in najlepši spomenik,

ki ga Slovenci postavljajo svojemu pokojnemu voditelju. (*Kronika matrne hiše šolskih sester v Mariboru* 2006, 14. 1. 1941)

Dr. Korošec je bil povezan s sestrami usmiljenkami, ki so delovale v socialnih in zdravstvenih ustanovah v mnogih mestih, kjer je dr. Korošec deloval ali se samo ustavljal. Večkrat je obiskal in se zanimal za njihovo ustanovo v Begunjah na Gorenjskem, kjer je bila v upravi usmiljenk ženska kaznilnica. Zastopane so bile tudi v Beogradu, kjer so bile zaposlene v različnih bolnišnicah in sanatorijih, in z njimi je kmalu po prihodu v Beograd stopil v stik.⁶ V zdravstvenih ustanovah so delovale še v več srbskih krajih (Kikinda, Kragujevac, Novi Kneževac, Valjevo, Veliki Bečkerek). Ker je bilo za dr. Korošca socialno poslanstvo Cerkve zelo pomembno, so imele usmiljenke v njem velikega zagovornika in podpornika. Zanimal se je za področja, na katerih so delovale usmiljenke, zato so kmalu našli skupni jezik in sestre so vrsto njegovih ukrepov ter pobud razumele kot močno podporo svojim prizadevanjem. Kot lahko uvidimo iz njihove kronike, je že leta 1920 kot podpredsednik vlade poskrbel, da je bila izdana Uredba o ustanovitvi državnega oddelka za zaščito dece, ki je urejala vprašanje skrbi za vojne sirote in za zaščito otrok. Sestrskeske skupnosti v Beogradu je obiskoval ob različnih priložnostih; bolj je bil povezan s sestrami v Domu sv. Vincencija na Čukarici (sestre so bile tam navzoče od leta 1930), kjer je bila sirotišnica (prej je bilo na istem kraju dnevno zavetišče, v nadaljevanju še Dom sv. Jožefa). S svojimi rednimi darovi je dr. Korošec omogočal, da je dom sprejemal nove in nove sirote (Pacek 2019, 270–271). Isto je veljalo za dom na Vračarju, kjer so bile usmiljenke navzoče od leta 1920. Sanatorij in skupnost ob njem sta postala zatočišče za vrsto slovenskih politikov, ki so kot poslanci ali drugače prihajali v Beograd. Sestre usmiljenke so bdele nad zdravjem dr. Korošca (kolikor je dopustil!) in ena od njih je prihajala vsako jutro, da mu je dala injekcijo inzulina.

V spominskih zapisih sester usmiljenk je ostal kot podpornik in dobrotnik njihovih ustanov in kot velik človek. V kroniki beremo:

6 O tem obširneje govori *Provincialna kronika Jugoslovanske province Hčera krščanske ljubezni* (1919–1950), ki jo hrani provincialno predstojništvo; podatke mi je posredovala s. Cveta Jost, za kar sem ji zelo hvaležen.

Dr. Korošec je imel velik vpliv, priljubljen nastop kot duhovnik in kot človek. Zvest je bil Cerkvi in evangeliju, od tod njegova dobrota, saj je vsestransko blažil bedo in trpljenje. Z dejanji je dokazal, da vestno prisluhne razpoloženju naroda. Zato so ga Slovenci izvolili za narodnega voditelja. Pri volitvah leta 1938 mu je slovenski narod skoraj soglasno izrekel zaupanje in je zato prav do smrti ostal njegov edini politični voditelj. Rad je prihajal v Ljubljano. Sam je nekoč dejal: »Dovolite mi, da odkrito, iskreno, globoko občuteno in čisto preprosto povem. Sem hladen politik in ne govorim v frazah, ampak preprosto globoko občuteno: Ljubim Ljubljano in jo bom ljubil do konca življenja.« [...] Številni govorniki so povelečevali njegova dela, jekleni značaj in nepremagljivo voljo, pa tudi njegovo dobroto za bližnjega. Tudi sestrška provinca mu je veliko dolgovala. Kako je mislil na njene potrebe ne samo prva težavna leta njenih začetkov, ampak tudi pozneje, ko so jo zadevale razne težave. Kolikokrat je prihitel na Vračar, na Čukarico, kako je mislil na cerkvico na Marijinem dvoru in na nešteto drugih stvari! Njegovo naročilo je bilo, naj bo Marija na Brezjah Kraljica slovenskega naroda. Češčenje Matere božje naj postane narodna dolžnost vsakega Slovenca. (*Provincialna kronika Jugoslovanske province Hčera krščanske ljubezni*, 1940; Krošelj 1966, 183; Godeša in Dolenc 1999, 120)

5 Še nekatere značilnosti njegovega ravnanja

»Čeprav je bil dr. Korošec desetletja v močni politični borbi in delu, je ostal vedno duhovnik s polno ljubeznijo do Cerkve in s polnim zanimanjem za versko cerkveno življenje,« je ob Koroščevi smrti v zagrebškem *Katoličkem listu* zapisal dr. Avguštin Juretić (Farkaš 1941, 61). V številnih nastopih ob njegovem pogrebu, ko so govorniki ocenjevali delo in ravnanje dr. Korošca, so poudarjali, da je bil ob vsaki priložnosti kot katoliški duhovnik, ki je ravnal v skladu s svojim poklicem in krščanskimi etičnimi načeli. Tudi ko je bil v družbi drugače mislečih, se je držal predpisov, ki so zavezovali katoliškega klerika, vedoč, da je pod drobnogledom ne samo svojih nasprotnikov, temveč tudi enako mislečih. S svojimi odločitvami ni želel biti vzrok za kritiko, pohujšanje ali zgražanje, pa naj je bilo to iz preračunljivosti ali dobronamernosti.

Rad se je udeleževal manifestativnih oblik izražanja katolištva in je sodeloval na raznih množičnih prireditvah. Poleti 1906 se je ob tretjem katoliškem shodu v Ljubljani pridružil dr. Ivanu Šušteršiču in dr. Janezu Ev. Kreku. Avgusta 1915 se je že kot poslanec udeležil marijanskega tabora na Brezjah, kjer so se verni zbrali k molitvi, da bi vojna ne prizadela še bolj slovenskih dežel in da italijanska vojska ne bi zasedla slovenskih dežel. Avgusta 1923 se je v Ljubljani skupaj s kraljem Aleksandrom udeležil katoliškega shoda. Avgusta 1924 je bil kot prosvetni minister navzoč na evharističnem kongresu v Osijeku. Bil je udeleženec drugega evharističnega kongresa za Jugoslavijo, ki je bil v Ljubljani zadnje dni junija 1935. Dogodku je kot kraljevi zastopnik dal pečat prav dr. Anton Korošec. Z nastankom nove koalicije in vlade pod vodstvom dr. Milana Stojadinovića leta 1935 so na Slovenskem ljudje lažje zadihali. Predtem je namreč šest let veljala prepoved zborovanj in sestankov, ni bilo političnih shodov, verska zborovanja pa so bila sumljiva in nadlegovana, kot zapiše I. Ahčin. Zdaj so se odprle nove možnosti in ljudje so se čutili sproščene (Godeša in Dolenc 1999, 159-166). Konec junija 1936 se je udeležil Slomškovih dni v Mariboru in je krajevnemu škofu izročil 400.000 podpisov na prošnji za začetek postopka za beatifikacijo škofa Antona Martina Slomška. I. Ahčin je v tem dejanju videl zgodovinski pomen in je primerjal vlogo, ki jo je v narodni zgodovini sredi 19. stoletja imel škof Slomšek, z vlogo, ki jo je v letih po prvi svetovni vojni imel duhovnik dr. Anton Korošec (198). Konec junija 1938 je bil gost prvega Mednarodnega mladinskega tabora v Ljubljani. Udeležil se je številnih slovesnosti na Brezjah ali v drugih krajih, ki so jih pripravljala različna združenja in organizacije.

Meseci internacije od 1933 do 1934 na različnih krajih ga niso ovirali, da ne bi tudi takrat ravnal kot duhovnik in se, če je to le bilo mogoče, povezal s cerkvenim občestvom v kraju. To je storil v Vrnjački banji, prvi postaji internacije, kjer je bila skupinica katoličanov, tudi nekaj Slovencev, in kjer je redno maševal. Kot potrjuje I. Ahčin, je sam poskrbel, da je bila oblikovana katoliška kapelica, našel je primeren prostor in poskrbel je za njeno opremo; prostor je temu namenu služil še po njegovem odhodu (Godeša in Dolenc 1999, 91). V Tuzli je smel v župnijski cerkvi maševati samo enkrat. Ker se je ob njem zbiralo preveč ljudi, je policija določila, da sme maševati v kapeli usmiljenk, pri vsaki maši je moral biti navzoč policist. Ta je pred vsako mašo pregledal mašno knjigo, da v njej ne bi bila kakšna tajna pošta za dr. Korošca. Stika s sestrami ali drugimi verniki ni smel imeti. Obiskov

ni smel sprejemati, smel pa je hoditi na sprehode. V Tuzli je bilo zanj najhujše (Grubišić 1966, 210; Godeša in Dolenc 1999, 92).

Na otoku Hvaru je smel imeti mašo v samostanu sester benediktink, imel pa je možnost, da se je družil s frančiškani, ki so živeli v tamkajšnjem samostanu (Margaretić 1966, 213–214). I. Ahčin zapiše: »Posebno se je zavzel za redovnice, pri katerih je dnevno maševal in ki so živele v siromašnih razmerah. Ves čas svojega bivanja na Hvaru jim je bil pravi krušni oče. Skrbel je, da niso trpele pomanjkanja, in še pozneje, ko je zopet bival v Beogradu, jih je podpiral.« (Godeša in Dolenc 1999, 98) Čas internacije na Hvaru mu je služil, da je pripravil neke vrste vodilo katoliškim akademikom, s katerim jim je zaupal svoj pogled na vlogo političnih in kulturnih delavcev po skoraj štirih desetletjih izkušenj javnega delovanja. Mnogi so spis razumeli kot oporoko dr. Antona Korošca, saj so se v spisu pokazale vse temeljne poteze njegovega delovanja in usmeritve, ki so do tedaj vodile njegovo življenje. »Njegov program je izražen z besedami: Bog, narod, država. Po tem programu so razporejene misli v oporoki: Načela krščanske vere in nrvnosti, sveta služba narodni stvari, pravilna ureditev človeške družbe.« (Farkaš 1941, 92)

Velik pomen je zanj imelo delo z mladimi. V mladih je že od začetka svojega javnega delovanja videl prihodnost narodne skupnosti in narodnih ustanov. Zelo se je zanimal za delovanje mladinskih ustanov in organizacij ter za posamezne dijake in dijakinje oz. študente. Bil je pobudnik različnih dejavnosti na področju mladinske pastorale tako v Beogradu kot v drugih okoljih. Udeležbo na različnih mladinskih srečanjih, pri čemer je bil pogostokrat njihov podpornik pri kritju stroškov, je jemal kot svoj prispevek za usposabljanje mladih na družbenopolitično delo in pripravo na sprejemanje odgovornosti v družbi. Mnoge mladinske in študentske organizacije so nanj gledale kot na svojega podpornika, mecena in zagovornika. Zelo resno je jemal kritike, ki so na njegov račun prihajale iz mladinskih vrst. Če je bilo mogoče, se je z vodji mladinskih in študentskih organizacij srečeval osebno in v neposrednih pogovorih pojasnjeval razloge za svoje ravnanje. Motil ga je razdor med katoliškimi mladinskimi in študentskimi organizacijami na Slovenskem in zavzemal se je za njihovo edinost in sodelovanje, a mu ni uspelo. Ko ga je R. Hanželič nagovarjal k posredovanju, da bi se odpravila nasprotja, mu je odgovoril: »Pa kaj naj napravim? Ali naj Tomcu in Ehrlichu glave odšraufam?« (Hanželič 1972, 298)

Med dejavnostmi organiziranih cerkvenih skupnosti je bilo dr. Korošču zelo blizu karitativno delo, kar je visoko vrednotil tudi pri posameznih kristjanih. To je poudarjal ne le kot pomembno obliko zrelega krščanskega življenja, temveč tudi kot družbeno dolžnost: kdor ima več, ima tudi večjo odgovornost za odpravljanje stisk in blaženje problemov. Vendar tega ni le poudarjal in učil, temveč je bil znan po svoji dobroti. O njem in njegovi darežljivosti so bili pripravljene številni zapisi že takoj po smrti in tudi v nadaljevanju. Rad je podprl vsako iniciativo, ki je bila namenjena lajšanju bede ljudi, posebej blizu so mu bili dijaki in študentje. Vzdrževal je vedno kopicu dijakov, jim plačeval stanovanje in hrano. Nadarjenim je omogočil, da so odhajali na študij v tujino. V tem pogledu so mnogi v njem videli nadaljevalca in posnemovalca dr. Janeza Ev. Kreka. Da bi za božič leta 1940 napravil veselje otrokom pri sestrah v zemunski sirotišnici, se je odločil, da petdesetim od njih podari zimsko obleko. Ob slovesu krste iz Beograda na tamkajšnjem kolodvoru je pomočnik prosvetnega ministra Boško Bogdanović o njem zatrdil: »Vedel je, da brez splošne blaginje ni sreče za poedince. Zato je svojo osebno srečo našel samo v delu za dobro svojega naroda. Vse njegovo življenje je bilo izpopolnjeno s tem nesebičnim in požrtvovalnim delom. Vsa njegova življenjska dela preveva globok duh krščanske ljubezni.« (Farkaš 1941, 58) I. Ahčin, ki je dr. Korošca poznal v vseh mogočih življenjskih in družbenih situacijah, je zatrjeval, da je bilo »njegova najznačilnejša oznaka dobrotno, skrajno pozorno in skoraj nežno očetovstvo, ki ga je kazal ob vsaki priliki in napram vsem, ki so v svojih težavah in potrebah k njemu prihajali. Očetovska dobrota, ki se ni kazala v besedah, temveč v dejanju, ki se je je nekako sramoval, a je nikoli ni mogel zatajiti. [...] Korošec je bil velik človekoljub, bil je v resnici plemenit človek in ni imel večjega užitka, kakor če je res potrebnim in zlasti revnim ljudem mogel pomagati.« (Godeša in Dolenc 1999, 57-58) Tisti, ki so ga poznali bolj osebno, so vedeli, da je razdelil vse svoje dohodke in da si je včasih, ko je bil preveč darežljiv, moral denar izposojati, da je prišel do konca meseca. Zato je o njem kot o predstavniku buržoazije, kamor ga je uvrstil njegov nekdanji stanovski kolega Metod Mikuž, težko govoriti. Takšno govorjenje o dr. Korošču, ki je bil brez lastnega premoženja in je v okviru programa Slovenske ljudske stranke zastopal predvsem interese kmečkega stanu, se je zdelo vprašljivo tudi E. Dolencu, ki je pripravil za objavo spomine I. Ahčina (Godeša in Dolenc 1999, 27).

Kot duhovnik je bil dr. Korošec zaupnik marsikaterega politika. Nanj so gledali kot na zaupanja vrednega človeka. Ob obisku njegovega stanovanja kmalu po smrti je knez Pavle dejal: »Njegova izguba je velika izguba. Z njim nisem izgubil samo velikega državnika, temveč tudi dobrega prijatelja.« (Farkaš 1941, 31) Bil je znan kot po naravi molčeč človek, ki je znal ohranjati skrivnosti zase. Tudi v duhovniški družbi, ki mu je bila zelo pomembna in jo je iskal ter cenil, o političnih temah ni maral govoriti. Izkušnje so ga naučile, da je tako ali drugače prišlo v javnost, kar je povedal v še tako zaključenem krogu. Ob različnih podtikanjih in natolcevanjih, kritikah in obsodbah je ohranjal mirno kri, le ko so stvari postale najbolj očitne, je reagiral in sprožil postopke. V govoru ob pogrebu je ljubljanski škof dr. Gregorij Rožman nanizal nekatere značilnosti njegovega ravnanja in odnosa do drugih ljudi. Po njegovi sodbi je imela Koroščeva predanost poslanstvu in delu za narodno skupnost temelje v njegovi predanosti Cerkvi in Kristusu, ki je postala gonilna sila njegovega življenja od prejetja duhovniškega posvečenja (*Za zmerom med svojimi Slovenci* 1940, 1).

Sklep

Dr. Anton Korošec je stopil v slovensko javno življenje, še preden je postal duhovnik. Odločitev za študij teologije mu je pomagala, da je z duhovniškim posvečenjem dobil dodatne možnosti dela med ljudmi, ki jim je želel posvetiti svoje življenje. F. J. Bister ugotavlja: »Duhovništvo je Korošec občutil kot poslanstvo, čeprav od kaplanovanja najprej ni več delal v dušnem pastirstvu. Maševanja v ženskih samostanih in priložnostno spovedovanje so bila zgolj zakramentalna dejanja.« (1992, 267) V središču njegovega zanimanja v vseh obdobjih življenja je bil slovenski človek, ki se je zavzemal za svoje temeljne pravice – biti človek z lastno identiteto, kulturo, jezikom, vero, kolikor mogoče gospodarsko uspešen in neodvisen ter s pravico do politične organiziranosti in zastopanja lastnih interesov v vseh strukturah družbe. Če so bili po eni strani njegovo duhovništvo, kleriški stan in pripadnost Cerkvi kamen spotike pri političnih nasprotnikih, so mu prav ti nudili večje možnosti delovanja in ugled pri množicah ter dajali na razpolago sredstva za promocijo vrednot, ki si jih je postavil kot cilje svojega delovanja. Vera in osebni odnos do Boga sta imela zanj pomembno vrednost. To so opazili tudi njegovi sodelavci v Beogradu, ki so to ob smrti javno tudi izrekli.

Reference

- Bister, Feliks J.** 1991. Življenje in delo Antona Korošca do prve svetovne vojne. *Prispevki za novejšo zgodovino* 31: 5–25.
- . 1992. *Anton Korošec, državnozbornski poslanec na Dunaju: Življenje in delo 1872–1918*. Ljubljana: Slovenska matica.
- Bister, Feliks, in Janko Prunk.** 1991. Anton Korošec. V: *Enciklopedija Slovenije*. Zv. 5. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Človek dr. Korošec je bil plemenit značaj.** 1940. *Slovenec* 291, 18. december: 6.
- Farkaš, Andrej.** 1941. *Dr. Anton Korošec*. Ljubljana: Mladinska založba.
- Godeša, Bojan, in Ervin Dolenc.** 1999. *Izgubljeni spomini na Antona Korošca: Iz zapuščine Ivana Ahčina*. Ljubljana: Nova revija.
- Golec, Januš.** 1972. Spomini. *Zbornik Svobodne Slovenije* 23: 264–279.
- Grubišič, Pavel.** 1966. Tuzla – najtežji dnevi Koroščeve internacije. *Zbornik Svobodne Slovenije* 18: 210–213.
- Hanželič, Rudolf.** 1972. O dr. Antonu Korošču. *Zbornik Svobodne Slovenije* 23: 295–302.
- Hanželič, Terezija M.** 1941. Dr. Korošec – Zemunski župnik. *Slovenec*, 1. 1.
- Hohnjec, Josip.** 1940. Dr. Korošec kot bogoslovec. *Straža v viharju* 7/14: 54–55.
- Juhant, Janez.** 1991. Odnos škofa Jegliča do politika in duhovnika Korošca. *Prispevki za novejšo zgodovino* 31: 75–81.
- Jutro.** 1928. 156, 6. julij.
- Kodrič, Similijana, in Natalija Palac.** 1986. *Šolske sestre svetega Frančiška Kristusa Kralja: Zgodovina – poslanstvo – življenje*. Ljubljana: Inštitut za zgodovino Cerkev, Teološka Fakulteta.
- Kolar, Bogdan.** 2004. *Slovenian Priests and Priests of Slovenian Descent in the Catholic Communities of California*. San Francisco: Educational and Dramatic Club Slovenia.
- Korošec, Anton.** 1972. Mladostna liturgična doživljanja. *Zbornik Svobodne Slovenije* 23: 309–310.
- Kovačič, Fran.** 1929. Lavantinsko bogoslovno učilišče v Mariboru. V: *Spomenica ob sedemdesetletnici lavantinskega bogoslovnega učilišča v Mariboru*, 1–49. Ljubljana: Kolegij profesorjev.
- Kranjec, Silvo.** 1925. Anton Korošec. *Slovenski biografski leksikon*. Zv. 1, 517–520. Ljubljana: Zadrudna gospodarska banka.
- Kronika matrne hiše šolskih sester v Mariboru: 1864–1919; 1914–1922; 1939–1941.** 2006. Ljubljana: Kongregacija šolskih sester sv. Frančiška Kristusa Kralja.
- Krošelj, Joško.** 1966. Borba za konkordat in dr. Korošec. *Zbornik Svobodne Slovenije* 18: 181–201.
- Majcen, Stanko.** 1971. Moji spomini na Antona Korošca. *Most* 8/29–30: 2–18.
- Margaretič, Vlaho.** 1966. Moje srečanje z dr. Koroščem na Hvaru. *Zbornik Svobodne Slovenije* 18: 213–214.
- Maver, Aleš, in Darko Friš.** 2018. *Iudica me, Deus: Duhovniki v politiki na Slovenskem ter v Srednji Evropi v prvi polovici 20. stoletja in Anton Korošec*. *Acta Histriae* 26/1: 109–126.
- Pacek, Karla.** 2019. *Pot ljubezni skozi čas: Zgodovina Slovenske province Družbe hčera krščanske ljubezni – usmiljenk 1919–2019*. Ljubljana: Teološka fakulteta.
- Provincialna kronika Jugoslovanske province Hčera krščanske ljubezni (1919–1950)** [s. a.]. Šentjakob: [s. n.].
- Rahten, Andrej, in Gregor Antoličič, ur.** 2019. *O zgodovini slovenske krščanske demokracije: Spominski zapisi dr. Jakoba Mohoriča (1888–1976)*. Ljubljana: ZRC SAZU.
- Slovenski biografski leksikon 1925–1991.** 2009. 4 zv. Ljubljana: ZRC SAZU.
- Za zmerom med svojimi Slovenci.** 1940. *Slovenec* 291, 18. december: 1.

